

SPIS RZECZY

[Przedmowa]	5
Etniczna i regionalna metoda badań porównawczych (5 - 6). Metoda etniczno- porównawcza w badaniach nad dawną Słowiańszczyzną uzasadniona jednością jej kultury (6 - 9). Zadanie tego i następnego tomu: śledzenie procesu przekształcenia demokracji plemiennej w ustrój państwowy (10 - 11).	
Część trzecia: OKRES LECHICKI (ciąg dalszy)	13
I. <i>Przemiany w strukturze terytorialnej i organizacji władz politycznych</i>	15
1. Obraz etniczny obszaru słowiańskiego i czynniki więzi plemiennej (15 - 33). Obcoplemienne wtręty etniczne na obszarze Słowiańszczyzny wschodniej (15 - 19), zachodniej (19 - 20), Kotliny Karpackiej (21 - 23), Słowiańszczyzny południowej (23 - 24). Czynniki więzi plemiennej: język i wykorzystanie warunków geograficznych (25 - 29), dośrodkowa świadomość plemienna (29 - 32), kultura materialna. Wnioski (32 - 33).	
2. Struktura terytorialna systemu plemiennego (33 - 46). Dwustopniowa struktura plemienna (33 - 36). Rozmiary przestrzenne wielkich i małych plemion (36 - 39). Geneza systemu plemiennego (39 - 42). Zagadnienie przetrwania plemiennej struktury terytorialnej w późniejszych podziałach administracyjnych (42 - 46).	
3. Związki sąsiedzkie (46 - 73). Terminologia związków niższo-rzędnych (sąsiedzkich) jako źródło do ich ewolucji: żupa (47 - 53), włość (53 - 54), gród (54 - 58), pogost (59 - 60), wierw' (60 - 62), mir (62), burgwardy (63), opole i osada (63 - 65). Wielkość związków sąsiedzkich (65 - 68). Przekształcenie związków sąsiedzkich w jednostki administracji państwowej na przykładzie opoli (68-73).	
4. Wiec (73 - 108). Krytyka rewizji ustroju wiecowego — na przykładzie Germanii (73 - 78). Technika zastępcza wiecowania (78 - 83). Kwestia demokratycznego charakteru wieców (83 - 84): u Słowian południowych (84 - 86), połabskich i pomorskich (86 - 95), w Polsce i w Czechach (95 - 100), na Rusi (100 - 108).	
5. Początki władzy państwowej (108 - 128). Ogólny charakter kształtowania się władzy państwowej (108 - 109). Czynniki tego procesu: grupowe (109 - 111) i ustrojowo-polityczne (koncentracja władzy i komasacja terytorialna) (111 - 115). Organizacja władzy państwowej: zarząd centralny, dwór książęcy i rada (115 - 119). Wykonawcza funkcja dworu, wojewoda, komornicy itp. (119-124).	

Zarząd lokalny (124 - 127). Funkcje organizacji plemiennej i państwowej (127-128).

II. *Przemiany funkcjonalne w zakresie skarbowości, wojska i sądownictwa* 129

1. Geneza państwowego systemu skarbowego (129 - 150). System skarbowy podstawą materialną władzy państwowej (129 - 130). Plemienny system skarbowy: realia obronne (130 - 131), dobra książęce, honoraria munera i dary sąsiedzkie (131 - 133), łupy wojenne i opłaty handlowe (133 - 134), skarbowość kultowa (134 - 138). Formy przejściowe do skarbowości państwowej na Rusi: trybuty plemienne (138 - 140), „poludzie” (140 - 142). Organizacja pogostów (142 - 143). Analogiczny proces w Polsce (143 - 148). Kształtowanie się skarbowości państwowej w Czechach, u Słowian północno-zachodnich (148 - 150).
2. Przemiany w systemie sił zbrojnych i zagadnienie drużyny (150-192). Poddanie plemiennej siły zbrojnej czynnikowi władcemu (150 - 151). Pospolite ruszenie doby plemiennej i jego degradacja w państwie (151 - 153). Defensywny charakter demokracji plemiennej (153 - 159). Zmiany w realiach wojskowych (159 - 163). Wasalska służba rycerska i jej podstawowe znaczenie w systemie wojskowym (163 - 164). Zasadnicze cechy drużyny (164 - 167). Rewizja pojęcia drużyny i krytyka tej rewizji (167 - 170). Drużyna na Rusi i jej ograniczone znaczenie w systemie wojskowym (170 - 176). Pochodzenie i rozkład drużyny ruskiej (176 - 179). Drużyna polska i jej podobieństwo do drużyny ruskiej (179 - 185). Drużyna czeska (185 - 189). Drużyna bułgarska (189 - 191) i jugosłowiańska (191 - 192).
3. Przemiany w systemie sądownictwa (193 - 223). Rola sądownictwa w genezie państwowości (193). Publiczna funkcja zemsty rodowej (193 - 200). Plemienny sądownictwo terytorialne u Słowian i szczupłość danych o nim (200 - 201). Metoda retrogresji: sądownictwo kopne na Białorusi i Ukrainie w. XVI - XVII (201 - 211). Wczesnośredniowieczne sądownictwo sąsiedzkie na Rusi i w Chorwacji (211 - 213). Ślady sądownictwa sąsiedzkiego w źródłach polskich i czeskich (213 - 216). Sądownictwo plemienne (216 - 217). Początki sądownictwa książęcego: na Rusi (217 - 221), w Polsce (221 - 223), w Czechach (223).
4. Model ustroju plemiennego i państwowego (224 - 229). Przecistawienie dwóch modeli ustrojowych: późnoplemiennego i wczesnopiętrowego (224 - 225). Główne rysy modelu plemiennego (226 - 227), modelu państwowego (227 - 229).

III. *Początki państwowości u Słowian południowych* 230

1. Państwo karantańskie (230-263). Znaczenie zewnętrznych impulsów ustrojowych w genezie państwowości u Słowian (230 - 232). Styki Słowian z cywilizacjami (frankońską, bizantyńską, stepową) i brak impulsów organizacyjno-państwowych na styku frankońskim (232 - 233). Karantania: kraj i początki w nim osadnictwa słowiańskiego (233 - 237). Stosunki polityczne Karantanów z Awarami i Bułgarami (237 - 239). Związki z Samonem (239 - 243). Samodzielność polityczna Słowian posawskich (?) i karantańskich po śmierci Samona (243 - 248). Porozumienie karantańsko-bawarskie za Boruta (połowa w. VIII) w związku z przebudową ustroju politycznego (248 - 249). Chrystianizacja Karantanii jako świadectwo przemian ustrojowych: jej przebieg (249 - 251) i rola w niej misji romańsko-iryjskiej (251 - 252). Powstania ludności i utrwalenie władzy państwowej (252 - 254). Początki organizacji skarbowej i feudalizacji (254 - 259). Oddziaływania ideologiczne i ustrojowe Karantanii na Słowian południowych

- i północnych (259 - 260); świadectwo stylu kalendarzowego (260 - 261) i Ewangeliarza z Cividale (262 - 263).
2. Początki organizacji państwowej w Chorwacji i Serbii (263 - 276). Zachowanie ustroju plemiennego w Chorwacji do schyłku w. VIII (263 - 264). Natarcie Karolingów i początki chrystianizacji (264 - 267). Władczy charakter Ludewita posawskiego i Borna dalmatyńskiego (267 - 272). Państwowość chorwacka w drugiej połowie w. IX i jej system fiskalny (272 - 273). Początki państwowości serbskiej w w. IX i jej geneza karantańsko-chorwacka (273 - 276).
 3. Początki państwa bułgarskiego (277 - 298). Rola czynnika protobułgarskiego w genezie państwa bułgarskiego (277). Ustrój gospodarczo-społeczny osadników słowiańskich nad dolnym Dunajem według świadectwa nazw „pluralnych” (278 - 282). Przedpaństwowy charakter bułgarskiego systemu politycznego w w. VIII (282 - 287). Skryształowanie państwa bułgarskiego na przełomie VIII i IX w. i jego podboje (287 - 294). Geneza bizantyńska modelu tego państwa (294 - 295). Skarbowość bułgarska i zagadnienie feudalizacji (295 - 297). Początki chrystianizacji (297 - 298).

IV. *Państwo wielkomorawskie i początki państwa czeskiego* 299

1. Początki morawskiej organizacji państwowej (299 - 325). Obszar, zaludnienie i struktura społeczna Moraw właściwych (299 - 302). Brak państwowości morawskiej w w. VIII i władczy charakter organizacji politycznej w drugiej połowie w. IX (303 - 308). Warunki polityczne uformowania państwa morawskiego 814 - 844 r. (308 - 310). Oficjalna chrystianizacja Moraw w 831 r. jako dowód uformowania państwa (310 - 316). Konflikt z Nitrą (317). Pocho-dzenie misji morawskiej i terminologii kościelnej jako wskazówka co do południowej genezy modelu państwowego (317 - 322). Rozwój kultury materialnej w grodach w następstwie uformowania państwa (322 - 325).
2. Ekspansja terytorialna państwa wielkomorawskiego (325 - 358). Przyłączenie Nitry (325 - 328). Zagadnienie zasięgu władztwa wielkomorawskiego w dorzeczu Cisy (328 - 335). Uległość Moraw wobec sąsiada frankońskiego do r. 855 (335 - 338). Konflikt Roścysława z Ludwikiem Niemieckim w związku z rywalizacją o kresowe ziemie słowiańskie (338 - 344). Upadek Roścysława 870 r. i walka Świętopełka z Niemcami (344 - 348). Porozumienie w Forchheim 874 r. i skierowanie ekspansji wielkomorawskiej nad Wisłę i Cisę (348 - 352). Zmiana kierunku ekspansji: opanowanie (części) Panonii, Czech i ziemi serbskiej 882 - 884 r. (352 - 358). Imperium Świętopełka (358).
3. Misja Konstantyna i Metodego w państwie wielkomorawskim (358 - 376). Geneza misji i słowiańskiej liturgii w związku z dążeniem do usamodzielnienia kościelnego Moraw (358 - 363). Powstanie arcybiskupstwa morawskiego i konflikt z episkopatem niemieckim (363 - 367). Działalność Metodego na Morawach i narastanie konfliktu ze Świętopełkiem (367 - 370). Porozumienie Metodego z cesarzami wschodnim i zachodnim (370 - 373). Upadek misji słowiańskiej na Morawach — wynikiem nietolerancji frankońskiej (373 - 376).
4. Zagadnienie organizacji państwa wielkomorawskiego i jego upadek (376 - 394). Morawski model wczesnośredniowiecznego państwa (376 - 380). Zagadnienie inicjatywy prawodawczej Roścysława: Zakon sudnyj ludem’ (380 - 383). Przejawy tendencji odśrodkowych po śmierci Świętopełka: odpadnięcie Czech oraz ziem serbo-łużyckich (383 - 386). Inwazja węgierska, jej szlaki i chronologia (386 - 394).

5. Początki państwa czeskiego w w. IX (394 - 409). Podstawa geograficzna Czech i podział ich na dwa wielkie plemiona (394 - 399). Zagadnienie początków procesu organizacyjno-państwowego w Czechach do r. 857 (399 - 402). Tendencje do koncentracji władzy w okresie 857 - 895 (402 - 406). Ślady procesu jednoczeniowego w tradycji czeskiej (406 - 409).
6. Chrzest Borzywoja (409 - 423). Chrzest Borzywoja — dowodem istnienia organizacji państwowej i legenda *Fuit* jako świadectwo tego chrztu (409 - 415). Chronologia panujących w okresie skryształizowania państwa (415 - 416). Świadectwo Krystiana (416 - 420). Konsolidacja państwowa Czech za Wacława (420 - 423).
7. Rozwój terytorialny państwa czeskiego w w. X (423 - 444). Jedność władzy zwierzchniej w Czechach w pierwszej połowie w. X (423 - 425) i brak skrzepowania ze strony Niemiec (425 - 427) oraz Węgier (427 - 429). Uformowanie imperium czeskiego w pierwszej połowie w. X (430). Zagadnienie przynależności Moraw do Czech w w. X (430 - 439). Przynależność zachodniej Słowacji do Czech w w. X (440 - 444).

V. *Początki państwowości na ziemiach Polski południowej* 445

1. Zagadnienie organizacji państwowej na ziemiach Polski południowej w okresie przedmorawskim (445 - 472). Pojęcie i charakter Polski południowej (445 - 447). Teza przedmorawskiego państwa Wiślan (447 - 453). Archeologiczny kierunek badań nad państwem Wiślan (453 - 455). Ślady archeologiczne ośrodka władzy w okolicach Krakowa (455 - 457). Lokalizacja „potężnego księcia” Wiślan w Krakowie (457 - 463). Początki organizacji państwowej w Małopolsce w ostatniej ćwierci w. IX (463 - 466). Zagadnienie organizacji politycznej Śląska (466 - 472).
2. Ziemie południowopolskie w składzie systemu wielkomorawskiego (472 - 493). Chronologia ekspansji Świętopełka na ziemi Wiślan (r. 875) (472 - 476) i na Śląsku (884 r.) (476 - 478). Zasięg przestrzenny władztwa Świętopełka według dokumentu r. 1086 — analiza danych tego dokumentu (478 - 487). Zasięg władztwa Świętopełka po Bug i Styr (487 - 491). Wysz księciem Łędzian (491 - 493).
3. Zagadnienie liturgii słowiańskiej w Polsce (493 - 515). Początki chrześcijaństwa w Polsce południowej i koncepcja misji metodejskiej (493 - 495). Koncepcja drugiej, słowiańskiej metropolii w Polsce w. XI i jej bezpodstawność (495 - 498). Przegląd pośrednich argumentów na poparcie liturgii słowiańskiej w Polsce i ich krytyka (498 - 504). Świadectwo bezpośrednie: walka biskupa Wojciecha z obrządkiem słowiańskim w Polsce (r. 996) (504 - 510). Dane o pobycie Wojciecha w Małopolsce (510 - 514). Bułgarska geneza obrządku słowiańskiego w Polsce (514 - 515).
4. Polska południowa w w. X (do r. 966) (515 - 532). Zagadnienie przynależności Krakowa do czeskiego systemu politycznego (515 - 522). Przynależność polityczna Śląska i zagadnienie granic biskupstwa miśnieńskiego (522 - 525). Chronologia i motywy włączenia Polski południowej do systemu czeskiego (525 - 527). Samodzielność polityczna Małopolski i Śląska w obrębie tego systemu (527 - 529). Nietrwałość zwierzchnictwa czeskiego nad Odrą i Wisłą i przyczyny odpadnięcia ziem Polski południowej od systemu czeskiego (529 - 532).

Spis ważniejszych skrótów	533
Spis map	534